

Вишенський Іван

(нар. між 1538 -1550 рр. - пом. між 1621-1633 рр.)

народ. в Судовій Вишні, тепер місто Львів. обл. Визначний укр. письменник-полеміст, культурний і громадський діяч кін. XVI - першої чв. XVII ст. Біографічні відомості про нього вельми скупи. Початкову освіту здобув у рідному містечку Судова Вишня, замолоду жив у Луцьку, потім, ймовірно, при дворі українського магната кн. В.-К. Острозького. Прибл. у 80-х рр. переселився на Афон - один із найвідоміших центрів православ'я, де став ченцем-аскетом. У 1604-1605 відвідав Україну, побував у Львові, в Унівському монастирі та Манявському скиті на Прикарпатті. Загалом на Афоні письменник-полеміст прожив близько 40 років. Відомо 16 трактатів і послань В., які дійшли до нас у рукописних копіях. Десять із них об'єднано під назвою "Книжка": "Обличеніє диявола-миродржца...", послання ("Писание...") князю В.-К. Острозькому і "всѣх православных христіян...", "Порада, како да ся очистит церков Христова...", "Писание до всѣх обще, в Лядской земли живущих...", "Писание к утекшим от православное вѣры епископом..." (дві редакції; скорочену опубліковано 1598 в острозькій "Книжиці" у десяти розділах - єдиному прижиттєвому виданні творів Вишенського), "Извѣщеніє краткое о латинской прелести...", "О еретикох...", "Загадка философом латинским", "Слѣд краткий, привѣдящий к постижению и изучению художества...", "Новина, или Вѣст...". Після упорядкування "Книжки" полеміст написав ще декілька важливих творів: "Краткословны одвѣт Феодула" (тобто - короткослівна відповідь Петру Скарзі), "Зачепка мудрого латинника з глухим русином", "Позорище мислене" ("Списание, зовется позорище мысленное, составленное от инока в пещерѣ горѣ сѣдящего..."), три листи-послання до "стариці Домнікії", до Львівського братства та до Іова *Княгиницького*. Розглядаючи світогляд В., слід підкреслити, що для його часу були характерні різні філософські та культурні орієнтації: одні спрямовували свої погляди на православний Схід, інші - на католицько-протестантський Захід. Звідси й гострота полеміки між ними. Неправомірно було б зводити

викривальний пафос письменника лише до боротьби з єзуїтами та єпископами - "зрадниками", бо він так само пристрасно виступав і проти передових сил та ідей в українському православному середовищі. Зокрема, в "Послання к стариці Домнікії" В. гостро засудив ідеї і практику Львівського ставропігійського братства, виступив проти його керівника Юрія Рогатинця. Письменник часто оцінював тогочасну ідейну боротьбу в Україні не з позицій національних потреб народу, а з позиції афонського аскета, який давно відрікся від світу і думає лише про спасіння власної душі. У всіх дослідженнях про життя і творчість В. стверджується, що в центрі його уваги була проста людина, що він завжди виступав в оборону "бідних підданих". Засуджуючи паразитизм вищих класів, В. готовий був усе їм пробачити, якщо вони дадуть милостиню на монастир. Його виступи проти єпископів-"зрадників" зумовлені не піклуванням про права простого народу, а захистом православ'я, до того ж із позиції ченця-аскета. Захищаючи свій крайній егоцентризм у душі ортодоксального православ'я і прагнення до спасіння тільки власної особи, В. зрікся не тільки цього "світу", а й народу. У "Послання к стариці Домнікії" він так відповів Юрію Рогатинцю на його пропозицію залишитися в Україні і захищати інтереси рідного народу: "...Ни бо аз с народом завѣты завѣщевал, ниже отвѣты творил, но ниже народа знаю, ниже бесѣдою с ними общихся и познанием зрака. Что глаголет пан Юрко, не вѣм. Почто мя ожидают? Єгда заимствовах что у кого и долг отдати должен есмь?... Что есть вина народное страсти и которого народа, доумѣтися не могу". (Вишенський І. Твори.-К., 1986.- С.178-179) Ця відповідь Юрію Рогатинцю письменника-полеміста може бути перекладена таким чином: "Я з народом заповітів не складав і відповідей не творив, і народу я не знаю, в бесіді з ним не спілкувався і на очі не здивувався. Про що каже пан Юрко, не знаю. Чому мене чекають? Може, позичив що у кого і маю віддати борг?.. Що за привід - народні страсті і якого народу, не можу зрозуміти". Ці та інші подібні висловлювання В. заперечують загальноприйнятий до недавнього часу висновок, що він був борцем "проти всієї державної та політичної системи фео-

